

Magyarország és Bosznia-Hercegovina kapcsolatai

Varga Imre¹

Előadásomban értelemszerűen a két ország modernkori – azon belül is a független Bosznia-Hercegovina és Magyarország közötti – kapcsolataikról szeretnék beszélni, de óhatatlanul is szólni kell kapcsolataink történelmi dimenziójáról is. E tekintetben meg kell említeni, hogy már Luxemburgi Zsigmond megkísérelte megszerezni a boszniai királyi címet a XV. század elején, majd Mátyás király folytatott védelmi hadműveleteket az előretörő Oszmán Birodalommal szemben Bosznia területén, a magyar királyság vazallusává téve számos észak-boszniai bánságot, vagy fejedelemséget. Hosszú szünet után a XIX. század végén, a Berlini Kongresszus után kerültünk újból kapcsolatba Bosznia-Hercegovinával.

A 40 éves osztrák-magyar fennhatóság idején számos hazánkfia közvetlenül, vagy közvetve vett részt az új birodalmi országrész igazgatásában, fejlesztésében, modernizálásában (Kállay Benjámín, illetve Burján István pénzügyminiszterek, Thallóczy Lajos történész stb.). Nem mellesleg megjegyzendő, hogy ez az időszak ma újból pozitív előjelet kap a hivatalos boszniai megítélésben, és boszniai részről párhuzamot vonnak az „Európához” kötődő akkori - első - modernizációs-integrációs kapcsolódásuk és a mostani folyamatok között. Ide kívánkozik még, hogy a XX. század 70-es éveinek végétől, illetve a 80-as években a JSZSZK fennállásának utolsó évtizedeiben közvetlen kapcsolatok, elsősorban gazdasági kapcsolatok alakultak ki a szövetségi állam több tagköztársaságával, így Bosznia-Hercegovinával is. Hadd említsék meg ebből az időszakból egy igen jelentős közös projektet, amely részben B-H (tagköztársaság), illetve Magyarország közreműködésével valósult meg, ez a Ploce-i kikötő kiépítése.

Érdemi kapcsolataink az új állam létrejöttével datálódnak. 1992 áprilisában ismertük el Bosznia-Hercegovinát, és ugyanazon év decemberében létesítettünk nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatokat vele (nagykövetségünk Zágrábból képviselte Magyarországot). 1996 végén nyitottuk meg nagykövetségünket Szarajevóban (ez a megtiszteltetés engem ért, aki akkor Zágrábban misszióvezető-helyettesként szolgáltam), és 1997 májusa óta van nagykövetségünk az országban (én vagyok a harmadik). A négy évig tartó háború értelemszerűen nem tette lehetővé a kétoldalú kapcsolatok normális, nemhogy dinamikus fejlesztését. Ebben az időszakban együttműködésünk jórészt a menekültek befogadására, a humanitárius segélyek eljuttatására, illetve nemzetközi diplomáciai és általános politikai támogatásra korlátozódott. Valós és érdemi kétoldalú kapcsolatokról, együttműködésről tehát igazából csak a boszniai háborút lezáró Daytoni Békemegállapodás utáni időszakban beszélhetünk.

Az azóta eltelt bő 10 évben ugyanakkor tényleg látványos fejlődést produkáltak kétoldalú kapcsolataink, és különösen 2005 óta, a kormány délkelet-európai stratégiájának elfogadása óta dinamizálódott politikai és gazdasági együttműködésünk. Ebben a bő egy évtizedben került sor a szerződéses kapcsolatok rendezésére, ideértve a valamikori Jugoszláviával aláírt szerződések utódlásának rendezését, valamint új szerződések megalkotását is. Utóbbiak közül 18 van érvényben és több előkészületben.

Annak illusztrálására, hogy a felszintű politikai kapcsolatok valóban elérték a két független ország közötti lehetséges legmagasabb szintet, jelzem, hogy 2005-től kezdve, az idei évet is beleértve, minden évben volt külügyminiszteri, illetve miniszterelnöki találkozó. 2007-ben államközi kapcsolataink történetében először került sor a parlamenti

---

¹ A Magyar Köztársaság szarajevói nagykövete

elnökök, illetve az államfők találkozóira, és emellett számos tárcaszintű érintkezésre is sor került. 2007-ben létrehoztuk a Kormányközi Vegyesbizottságot, 2008-ban pedig a Gazdasági Vegyesbizottságot.

A két ország, illetve az országainkat lakó népek közötti kapcsolatrendszer az utóbbi években hasznosan egészíti ki az egyes városok, települések közötti öröndetesen szélesedő partnerségi illetve testvértelepülési viszonyrendszer. Ezek közül hadd említsem meg a két főváros idén újból lendületet kapott kapcsolatait, Pécs és Tuzla, Zalaegerszeg és Zenica, Kaposvár és Mosztár, Nagykanizsa és Bihács tavaly és idén aláírt testvérvárosi szerződéseit, illetve az előkészület alatt álló Szeged - Banja Luka partnerséget. Diplomáciai jelenlétünket, gazdasági érdekeinket erősíti, illetve szolgálja a tiszteletbeli konzul által vezetett, idén megnyitott mosztári konzulátusunk, s várjuk az illetékesek döntését, hogy még úgyszintén idén hasonló konstrukcióban Banja Lukában is nyithassunk diplomáciai képviseletet.

Kétoldalú kapcsolatainkon belül a gazdasági kapcsolatok dominálnak. Külkereskedelmi forgalmunk az elmúlt években - a 2006-os átmeneti megtorpanást leszámítva - dinamikusan fejlődött, s 2007-ben túlléptük a 400 millió EUR-s értékhatárt a forgalomban. Míg cca. 5 éve 35:1 arányban voltunk erősebbek partnerünknel, addig 2007-ben Bosznia-Hercegovina feljött a forgalmon belül a 2:1 arányú export-import mutatóra. Áruforgalmunk összetétele alapvetően megfelel érdekeinknek, de nyilvánvalóan azt tovább lehet javítani a minél magasabb feldolgozottságú termékek javára.

Kevésbé lehetünk elégedettek a Boszniába irányuló magyar tőke kivétel tekintetében. Míg a térségbe irányuló magyar tőke kivétel jelentősnek mondható, példának okáért Horvátországban meghaladja a 2 milliárd EUR-t, Montenegróban a 600 m EUR-t, Macedóniában 500 millió EUR körül mozog, illetve dinamikusan nő és máris 100 millió nagyságrendű Szerbiában, addig Bosznia-Hercegovinába mindösszesen mintegy 63 millió EUR-nyi közvetlen magyar beruházás irányult. Az is nagyjából két jelentősebb tételből áll: a MOL/INA konzorcium Energopetrol-akvizíciójából, illetve a Magyar Alumínium Holding privatizációs ügyletéből Jajcában. Hogy mi lehet az oka e nagyságrendi különbségnek a szomszédos országokhoz képest, minden bizonnyal hosszabb elemzést igényelne. Az idő rövidsége miatt itt csak arra szeretnék utalni, hogy Bosznia-Hercegovinában még csak részben mondható befejezettnek a privatizációs folyamat (elsősorban az RS-ben), a nagy privatizációs ügyletek (telekom, energetika stb.) még előttünk vannak a Föderációban. Másrészt még csak most indulnak be a nagy fejlesztési projektek az energetikai, illetve az infrastrukturális szektorban, az idegenforgalomban és másutt. Nyilvánvaló tény, hogy van egyfajta masszív előítélet is a magyar közvélekedésben, ide értve az üzleti szféra vélekedését is, Bosznia-Hercegovinával szemben, mondván hogy ott még mindig lőnek, az egy bizonytalan terület. Ez a vélekedés egyértelműen a tudatlanságból, vagy finomabban fogalmazva a nem kellő informáltságból fakad. Ezért egyaránt felelősek Bosznia-Hercegovina intézményei, de mi magunk is. Nehéz az előítéletek ellen harcolni, idő kell ahhoz, hogy elterjedjen egy országról, hogy az lakható és élhető, és a viszonyai civilizáltak, és hát valamennyien tudjuk, hogy a rossz hír gyorsabban terjed a jó hírnél.

Mindamellet mi sem cáfolja jobban mindezeket a vélekedéseket, mint az a tény, hogy számos, hozzánk mérhető gazdaságú ország nálunk sokkal jelentősebb mértékben van jelen a boszniai befektetésekben, s ezek között hadd említsem meg Ausztriát, amely szinte omnipotens módon a boszniai gazdaság minden szektorában erőteljesen jelen van, Csehországot, Szlovéniát, Horvátországot, sőt mi több, az utóbbi időben már Szerbiát is, amelyek egyenként a már említett magyar FDI-nál jóval nagyobb értékben fektettek be Bosznia gazdaságának egyes szektoraiba. Ennek ellenére azt mondom, hogy még így sem maradtunk le mindenről, bőven van még lehetőség egy stratégiaileg átgondoltabb,

hatékonyabb és irányítottabb gazdaságdiplomáciai fellépés esetén. Ezt felismerve jött létre az elmúlt hónapokban számos konkrét akció, amelyektől pozitív eredményeket várunk.

A magyar gazdasági szereplők számára ígéretes terület lehet a jövőbeni beruházások szempontjából az energetikai szektor (hőerőművek felújítása, újak építése, vízerőművek felújítása és építése), az infrastrukturális szektor (gyorsforgalmi, főközlekedési, illetve helyi szintű közutak felújítása és építése, valamint a vasúti hálózat rekonstrukciója, az egész szektoron belül kiemelten a páneurópai 5/C közlekedési folyosó fejlesztése), az idegenforgalom (részvétel meglévő téli, illetve gyógyturisztikai kapacitások rekonstrukciójában és fejlesztésében, a falusi turizmus fejlesztése, vagy a jelenleg még teljesen elhanyagolt állapotban lévő tengerparti turizmus infrastruktúrájának fejlesztése).

Az előbbieken említett területeken folyó, illetve tervezett közvetlen együttműködésünk szoros összefüggésben van azzal az általános politikai diplomáciai támogatással, amelyet Magyarország, úgyis, mint az Európai Unió és a NATO tagállama, nyújt Bosznia-Hercegovina számára annak érdekében, hogy minél hatékonyabban, gyorsabban, fájdalommentesebben abszolválhassák az euro-atlanti integrációs folyamatból adódó házi feladataikat. Bosznia-Hercegovina számára ugyanis ez az integrációs folyamat egyáltalán nem könnyű. Részben az ország rendkívül bonyolult, szétszabdalt belső struktúrája, a gyenge központi hatalmi kompetenciák, valamint a nemzeti keretekben tevékenykedő politikai eliték közötti viták és szembenállás miatt. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy kisebb fajta csoda, hogy az említett problémák, a terhes múlt ellenére Bosznia-Hercegovina egyáltalán eljutott oda, ahol jelenleg van az integrációs folyamatban.

Ami az atlanti, azaz NATO-integrációt illeti, az elmúlt két évben rendkívül gyors haladást produkált az ország, hiszen csak 2006 végén vették fel a Béképartnerségi Együttműködésbe, s idén tavasszal már meghívást kapott az Intenzív Párbeszéd nevű programba. Az ország politikai vezetése egyértelműen akarja a NATO integrációt, ideértve a szerbeket is. Azt kell megállapítanunk, hogy az országnak jó kilátásai vannak arra, hogy belátható időn belül meghívást kapjon a NATO-ba.

Ami az európai uniós integrációt illeti, a helyzet sokkal bonyolultabb és ellentmondásosabb. Egyrészt a „Nép” a releváns felmérések szerint 80%-ban támogatja az EU-integrációt. Úgyszintén minden releváns politikai erő szóban támogatja és akarja a csatlakozást az Unióhoz. Másrészt, a belső problémák és megosztottság miatt azonban a gyakorlatban már eddig is csak igen erőteljes külső nyomásra, nem egyszer kényszerítésre, illetve zsarolás eredményeként sikerült az országot tovább lökdösnie az EU-integráció útján. Bosznia-Hercegovina utolsóként parafálta a Stabilizációs és Társulási Megállapodást, és úgyszintén a térség országai közül utolsóként írta alá a szerződést. Az idén július 1-jén hatályba lépett STM-Interim Megállapodás eddigi végrehajtása ugyan nagyobb zökkenőktől mentesen halad, de a további kilátások meglehetősen borúlátóak. Ahhoz, hogy az STM végrehajtása a ratifikációs folyamat lezárultával, valamikor a jövő év második felében elindulhasson, olyan intézményi és hatásköri változásokra, olyan új megoldásokra, közöttük új központi kompetenciák létesítésére volna szükség, amelyekhez pillanatnyilag nem igazán látszik a politikai konszenzus megléte.

Magyarország erejéhez és lehetőségeihez mérten, egyértelmű nemzeti érdekeiből kiindulva támogatja és segíti Bosznia-Hercegovina integrációs erőfeszítéseit. A 2005-ben elindított Budapest Fórum keretében elsősorban a bel- és igazságügyi kérdésekre, illetve területre koncentrálnak. Ennek eredményeként az elmúlt egy-két évben két twinning projekt vezetésére kaptunk felkérést. Úgyszintén aktívan kívánjuk támogatni az EU által átadott vízumliberalizációs útitervben megfogalmazott feltételek teljesítését, és ennek érdekében intézményes együttműködést tervezünk a két külügyi és konzuli szolgálat

között. Mindezt mintegy megfejele az a tervezett kormányközi együttműködési dokumentum, amely tételesen meghatározza, hogy milyen területeken, milyen formában, milyen eszközökkel fogja segíteni a magyar központi adminisztráció a szarajevói adminisztrációt az intézményépítés, a technológiai fejlesztés, valamint a képzés területén.

Összességében elmondhatjuk, hogy nekünk egyáltalán nem mindegy, hogy Bosznia-Hercegovina a térség többi országaival együtt (ide nem értve most Horvátországot, amelynek csatlakozási perspektívája egyértelmű), vagy azoktól leszakadva csatlakozik akár a NATO-hoz, akár az EU-hoz. Látnunk kell ugyanis, hogy Horvátország és Szerbia közé ékelődve Bosznia-Hercegovina nem kezelhető elkülönítetten. A három ország képletesen szólva közlekedő edényként funkcionál, s a zágrábi, illetve belgrádi mozgások, történések azon mód lecsapódnak, megmutatkoznak Boszniában, és vica versa: minden Bosznia-Hercegovinán belüli turbulencia hatással van a horvát, illetve a szerb belpolitikára is.

Szólni szeretnék még az országaink, népeink közötti szellemi kapcsolatokról is, mert bár azok jelenleg igen alacsony szintűek, mondhatni esetiek, személyes kapcsolatokhoz kötöttek, de ugyanakkor megkerülhetetlenek és végső soron meghatározóak is. A szellemi kapcsolatokat a legáltalánosabb értelemben értem, de hogy konkrétan is megfogalmazzam, igen alacsony szintűek a kulturális, tudományos és oktatási kapcsolatok a két ország vonatkozó intézményei között. Nem mondhatjuk azt, hogy nem történt semmi, mert igenis történt: magyar művészek, illetve művészeti csoportok folyamatosan jelen voltak és vannak a különböző bosznia-hercegovinai nemzetközi fesztiválokon (az 1984-es Téli Olimpia hagyományait ápoló, valamint színházi, film stb. fesztiválok), de ezek alapvetően meghívásos, illetve kommerciális alapon történtek. Nagykövetségünknek igen szerény lehetőségei voltak és vannak arra nézvést, hogy élénk kulturális diplomáciát folytasson, de ennek ellenére sikerült néhány szerényebb kiállítás keretében bemutatni a magyar kultúra és tudomány hagyományait, értékeit. E tekintetben és miután friss tapasztalatról van szó, hadd említsem meg a tegnapi, tegnapelőtti Szarajevóban lezajlott akadémiai közti tudományos konferenciát Thallóczy Lajos történészről, K. és K. pénzügyminisztériumi tisztviselőről, illetve politikusról, aki a XIX. század végén jelentős mértékben járult hozzá a boszniai történelmi múlt feltáráshoz, megismeréséhez, valamint az ország fejlesztéséhez.

Talán az idei év fordulatot hoz ezen a téren, amennyiben - ahogy azt előzetesen terveztük - ősszel elindulnak a tárgyalások az egyébként több éve aláírt Oktatási, Tudományos és Kulturális Egyezmény alapján az oktatási és kulturális munkatervekről, amelyek kijelölhetik, és reményeim szerint ki is fogják jelölni a jövőre nézve a vonatkozó intézmények közötti közvetlen együttműködés formáit, kereteit, tartalmát. Úgy gondolom, hogy Magyarország a térségben igenis jelentős kulturális, tudományos, valamint oktatási tényező, és megítélésem szerint a jelenleginél sokkal tudatosabban és főként hatékonyabban kellene élnünk azokkal a lehetőségekkel, amelyeket a térséghez képest mindenképpen fejlettebb magyar intézményrendszer nyújthat. Külön is hadd szóljak arról a ma még csak elméleti lehetőségéről, hogy - a jövőbe tekintve - magyar állami ösztöndíjak adományozásával olyan barátokat, híveket szerezhethetnénk, akikkel a későbbiekben már könnyebb lenne megértetnünk magunkat. Ne feledjük, hogy Budapest ma is igazodási pont, és nemcsak Bosznia-Hercegovinában, hanem az egész térségben. Bármilyen furcsának hangozhat ebben a körben, felnéznek ránk, az ország, illetve Budapest kulturális, szellemi teljesítményére, és ezt a potenciált még egyáltalán nem használtuk ki.

Miután Pécselt vagyunk, mindenképpen szólni szeretnék arról, hogy a Pécs EKF-2010 projekt - feltéve és megengedve, hogy a konkrét végrehajtás során is még magában fogja foglalni a Balkánra való nyitás koncepcióját - kiváló lehetőséget biztosít számunkra, hogy erősítsük kapcsolatainkat a kultúra, hangsúlyozom: a legszélesebben

értett kultúra terén Bosznia-Hercegovina népeivel és kultúráival. Ennek érdekében részünkről mindent meg fogunk tenni, hogy az államközi együttműködésnek keretet adó egyetértési nyilatkozat mellett Pécs városa a már Szarajevóval és Tuzlával megkötött közvetlen együttműködési szerződéseken túl, kitágítsa a horizontot Banja Luka és Mosztár irányába is. Ha mindez megvalósul, akkor valóban elmondhatjuk, hogy tettünk valami fontosat az országaink és népeink közötti szellemi érintkezés és közeledés erősítésének érdekében.